

*Zestawienia*DOBÓR DRZEW I KRZEWÓW Z PUNKTU WIDZENIA PLASTYCZNEGO~~/lub ZE WZGLĘDU NA ICH CECHY PLASTYCZNE/.~~

Nasadzenia drzew i krzewów obok zadań biologicznych, zdrowotnych i klimatycznych mają również do spełnienia zadanie estetyczne. Zieleni jest projektowana, przy uwzględnieniu czynników przyrodniczych i programowych, w oparciu o zasady plastyczne. Ma to szczególne znaczenie w obrębie terenów zurbanizowanych. Elementami kompozycji terenów zielonych w odniesieniu do roślin drzewiastych są: forma /bryła, pokrój/, struktura /budowa/, faktura powierzchni i barwa.

Bogactwo cech plastycznych drzew i krzewów stwarza szerokie możliwości posługiwania się nimi w kompozycji przestrzennej. Znajomość tych cech jest równie ważna, jak znajomość wymagań przyrodniczych. Poniższe tabele obejmują zestawienia drzew i krzewów pod względem najważniejszych cech plastycznych. Każde zestawienie - dobór, poprzedzone jest uwagami, wyjaśniającymi kryteria, które wzięto pod uwagę przy zaszeregowaniu poszczególnych gatunków i odmian do danej grupy.

Zmienność cech plastycznych u roślin drzewiastych jest bardzo duża. Zmieniają się one przede wszystkim w czasie, poza tym w zależności od stanowiska, stopnia zwarcia itd. Zmienność ta nie zezwala w wielu wypadkach na zdecydowane zaliczenie danego gatunku do tej lub innej grupy. Opieramy się w tych warunkach na pewnej sumie poczynionych obserwacji, które zapewne nie zawsze będą się zgadzały ze spostrzeżeniami pochodzącymi z innych źródeł. Obserwacje dotyczą prawie wyłącznie drzew i krzewów swobodnie rosnących, posadzonych w odstępach stosowanych w parkach i ogrodach, nie zaś osobników rosnących w zwarcu typu leśnego.

układaniu

Przy ~~zestawieniu~~ doborów wzięto pod uwagę tylko drzewa i krzewy najczęściej u nas stosowane i bardziej znane, gdyż inaczej wykazy były by zbyt długie i mało przejrzyste dla posługujących się nimi projektantów.

1. Drzewa i krzewy według wysokości.

Przy klasyfikacji drzew i krzewów odpowiednio do ich rozmiarów brano pod uwagę wysokość jaką one osiągną w naszych warunkach klimatycznych w przeciętnych warunkach siedliskowych. Drzewa i krzewy krajowe mogą w specjalnie dogodnych dla nich warunkach osiągnąć rozmiary nieco lub znacznie większe, a drzewa obce w swojej ojczyźnie osiągną często wysokość kilkakrotnie większą niż u nas.

Wysokość normalną dla danego gatunku osiągną zwykle tylko formy typowe, mnożone z siewu lub z sadzonek, czasem również odmiany ogrodowe poszczególnych gatunków. Odmiany mnożone przez szczepienie i okulizację /czasem również gatunki/ osiągną zwykle mniejsze znacznie rozmiary. Formy pokrojowe zwisające /za wyjątkiem buków/ należą zwykle do grupy drzew małych i średnich, formy kuliste przeważnie do małych. Formy wzniesione, kolumnowe osiągną zwykle wysokość tę samą co u gatunku, lub nawet większą.

Przy podziale drzew ze względu na ich wysokość przyjęto jedynie trzy grupy /czasem stosuje się 4, a nawet 5 grup wysokości/, gdyż podział taki wystarcza dla celów kompozycji terenów zielonych. Chodzi tu głównie o wyodrębnienie grupy drzew dużych, które przekraczają wysokość przeciętnej zabudowy osiedlowej /4-5 kondygnacji/ oraz drzew małych przydatnych do obsadzania mniejszych wnętrz urbanistycznych, ulic osiedlowych i małych ogrodów przydomowych.

Natomiast krzewy zróżnicowane są na 4 grupy, gdyż w ich układzie dużą rolę odgrywają już różnice kilkudziesięciocentymetrowe.

A. Drzewa według wysokości.

a. Drzewa małe 4-8 m wys.

Acer platanoides ✓ globosum
Aesculus pavia
Betula verrucosa ✓ Youngii
Catalpa (gatunki)
Cercidiphyllum japonicum
Cerasus vulgaris (odmiany)
" mahaleb
" serrulata (odmiany)
" subhirtella
Cornus mas
Crataegus monogyna
" oxyacantha
" intricata
" punctata
Fraxinus oxycarpa
Magnolia denudata
" Kobus
" Soulangeana

liściaste:

Malus floribunda
" pumila ✓ Niedzwiedskiana
" Scheideckeri
" purpurea
Morus alba
Phellodendron
Pyrus salicifolia
Rhus typhina
Robinia neomexicana
" pseudoacacia ✓ Bessoniana
" " ✓ inermis
Salix acutifolia
" caprea
" fragilis ✓ sphaerica
" pentandra
Sorbus aria
" aucuparia pendula
" intermedia
Ulmus ~~montana~~ ✓ pendula - scabra
" pumila (odmiany)

iglaste:

Chamaecyparis Nootka~~x~~ensis
" pisifera
Juniperus virginiana
Picea excelsa ✓ Remonti

Picea mariana
Sciadopitys
Thuja occidentalis (odmiany)
Taxus baccata
Thuiopsis dolabrata (w dobrych warunkach)

b. Drzewa średnie 10-15 m wys.

liściaste:

Acer negundo
Aesculus carnea
Betula Ermannii
" japonica i wiele innych
Carpinus betulus
Celtis occidentalis
Cerasus avium
Corylus colurna
Fagus silvatica ✓ pendula *monophylla*
Fraxinus excelsior ✓ diversifolia
Juglans mandchurica
" Sieboldiana
Magnolia acuminata

Populus Simonii
" " fastigiata
" tremula
" Wilsoni
Padus serotina
" racemosa
Pterocarya
Robinia (niektóre gatunki)
Salix alba
" " ✓ pyramidalis
" " ✓ vitellina pendula
" fragilis
" elegantissima
" ~~babylonica~~
Sorbus
" aucuparia
Tilia euchlora
" japonica

iglaste:

Chamaecyparis Nootka~~x~~ensis
" (w dobrych warunk.)
" pisifera (w do-
brych warunkach)
Juniperus virginiana (w dobrych warunkach)
Pinus cembra (na nizinie)

Pinus Banksiana
Pseudotsuga taxifolia ✓ glauca
Thuja occidentalis

c. Drzewa duże ponad 15 m wys.

liściaste:

Acer platanoides	Gymnocladus
" pseudoplatanus	Juglans cinerea
" rubrum	" nigra
" saccharinum	Liriodendron
Aesculus hippocastanum	Platanus
Alnus	Populus (większość gatunków)
Betula verrucosa	Quercus "
Carya	Robinia pseudoacacia
Fagus sylvatica	Tilia platyphyllos
Fraxinus americana	" cordata
" excelsior	" fomentosa
Gleditschia	Ulmus

iglaste:

Abies	Pinus strobus
Ginkgo biloba	" nigra
Larix	Pseudotsuga taxifolia
Picea (większość gatunków)	Taxodium distichum
Pinus silvestris	

K r z e w y   w e d ł u g   w y s o k o ś c i .

d. Krzewy karłowate i ścielące się.

liściaste:

x - podkrzewy

x Calluna	x Helianthemum
Chaenomeles japonica [✓] alpina	x Iberis
Cotoneaster adpressa	x Hypericum
" Dammeri	x Lavandula
" horizontalis	Lonicera pileata
" microphylla	" spinosa [✓] Albertii
Daphne Cneorum	x Pachysandra
x Dryas	Salix herbacea
x Erica	" reticulata
Evonymus nana	x Vaccinium
" radicans	x Vinca

iglaste:

Juniperus communis prostrata	Picea excelsa [✓] prostrata
" procumbens	Pinus montana [✓] pumilio (prostrata)
" sabina	
" horizontalis (odmiany)	
" sabina [✓] tamariscifolia	

e. Krzewy małe 50-100 cm wys.

liściaste:

Amorpha microphylla	Cerasus fruticosa
Amygdalus nana	" glandulosa
Andromeda	Chaenomeles japonica /odmiany
Artemisia	Cotoneaster nanschuanica
Berberis buxifolia [✓] nana	Daphne mezereum
" Thunbergii do 1.50 m	Deutzia gracilis
" Wilsonae	" Lemoinei
Betula nana	Diervillea rivularis
Buxus	Cytisus ratisbonensis
Caragana pygmaea	" purpureus

Genista tinctoria
 Hydrangea arborescens
 " serrata /do 1.50 m/
 Kalmia
 Kerria
 Ligustrum vulgare^v lodense
 Lonicera coerulea /do 1.50 m/
 " nitida
 " tatarica^v nana
 " tibetica
 Mahonia aquifolium
 Potentilla
 Paeonia suffruticosa
 Philadelphus coronarius^v pumilus
 " microphyllus
 " Lemoinei /część odmian/
 Rhododendron /gatunki górskie/
 i część odmian ogro-
 dowych/
 Rhus canadensis
 Ribes alpinum^v pumilum
 " floridum /do 1.50 m/

Robinia hispida
 Rosa cinnamomea /do 1.50 m/
 " gallica
 " centifolia
~~" pendulina~~
 " spinosissima
 Salix purpurea^v nana
~~" arvensis~~
 Sibiraea
 Spiraea albiflora
 " japonica - odmiany /do
 1.50 m/
 " media
 " pumila /odmiany/
 " pruhoniciana
 " Thunbergii
 Stephanandra incisa
 Viburnum opulus ~~nanum~~
 * ^v pygmaeum /do
 70 cm/

f. Krzewy średnie 1.20 - 2.00 m wys.

liściaste:

Alnus viridis
 Amorpha fruticosa
 Berberis, większość gatunków
 /do 3.00 m/
 Betula humilis
 Buddleja nivea
 Buxus
 Calycanthus /do 3.00 m/
 Caragana Maximowicziana
 " spinosa
 " frutex
 Cerasus glandulosa
 Chaenomeles lagenaria
 Clethra alnifolia
 Colutea
 Cornus alba, odmiany /do 3.00 m/
 " stolonifera
 Cotoneaster, większość gatunków
 /do 3.00 m/
 Cytisus nigricans
~~" praecox~~
 Deutzia magnifica
 " scabra, odmiany
 /do 3.00 m/
 " Vilmorinae i inne
 Eleagnus argentea /do 3.00 m/
 " multiflora
 Forsythia /do 3.00 m/
 Holodiscus
 Hydrangea, większość gat.
 /do 3.00 m/
 Kalmia
 Kerria
 Kolkwitzia

Laurocerasus officinalis
 " Schipkaensis
 " Zabeliana
 Ligustrum ~~ibota~~
 " L. Regelianum
 " vulgare, odmiany
 Lonicera, większość gat. /do 3.00 m/
 Lycium
 Malus Sargentii
 Philadelphus coronarius /do 3.00 m/
 " cymosus, odmiany
 " Falkoneri
 " Lemoinei, odmiany
 " microphyllus /do 1.50m/
 " pekinensis
 " purpurei-maculatus
 " virginalis, odmiany
 Physocarpus, /do 3.00 m /
 Pieris
 Potentilla fruticosa /do 1.50 m/
 Prunus spinosa
 Pyracantha coccinea /do 3.00 m /
 Rhamnus alpina
 Rhododendron, większość odmian ogro-
 dowych
 Rhodotypus
 Ribes, większość gat. i odmian
 /do 3.5 m /
 Rhamnus
 Rosa, większość gatunków
 Rubus odoratus
 Salix aurita
 " purpurea
 " lapponum

Sorbaria Aitchisonii /do 3.00 m/	Tamarix gallica
" sorbifolia	" odessana
Spiraea, większość gat./do 3.00 m/	Viburnum Carlesii /do 1.50 m /
Stephanandra Tanakae	" acerifolium
Symphoricarpus albus	" dilatatum
" orbiculatus	" pubescens /do 3.00 m /
Syringa persica, odmiany	" tomentosum
" vulgaris, niektóre odm.ogr.	Yucca

g. Krzewy duże ponad 2.50 - 4.00 m wys.

x - występują również jako małe drzewa.

Acanthopanax	Philadelphus insignis
Acer ginnala	" Gordonianus
" palmatum	" pubescens
" tataricum	Photinia
Aesculus parviflora	Prunus cerasifera
Amelanchier	Ptelea
Buddleja	x Pterostyrax hispida
Caragana arborescens	Rhamnus cathartica
Cerasus mahaleb	Rhododendron, niektóre odm.ogr.
x " serrulata	x Rhus typhina
" subhirtella	Robinia Kelseyi
Cercidiphyllum	" viscosa
x Cornus, większość gat.	Rosa canina
Corylus avellana	" omeiensis
Cotinus coggygria	" Sweginzowii
x Crataegus	" rubrifolia
Cydonia	Salix caprea
Davidia	" cinerea
Decaisnea	" viminalis
Evonymus europaea	Sambucus nigra
Exochorda	" racemosa
x Halesia	Staphylea
Hemamelis	Syringa, większość gat.
Hippophae	Tamarix tetrandra
Laburnum	" pentandra
Ligustrum ovalifolium	Viburnum lantana
" vulgare	" lentago
Lonicera Maackii i wiele innych	" opulus
Malus Halliana	" prunifolium
Mespilus	" rhytidophyllum /w dobrych warunkach/
Parrotia	
Malus toringo	

Pokroje drzew /formy koron/.

Większość rodzajów i gatunków drzew odznacza się charakterystyczną budową i formą pnia i korony. Są to podstawowe cechy plastyczne, które w pierwszym rzędzie muszą być brane pod uwagę przy kompozycji terenów zielonych. Pokrój drzewa uwarunkowany jego budową /strukturą/ wykazuje duże odchylenia w obrębie tego samego gatunku zależnie od warunków rozwoju, można jednak ustalić formy typowe u okazów wolnostojących, które rozwijają się bez przeszkód.

Pokroje drzew są nieskończenie różnorodne, przeważnie swobodne, pozornie nieforemne. Jednakże uogólniając formę i analizując wyraźną w większości wypadków symetrię możemy sprowadzić formy drzew do kilku podstawowych brył geometrycznych: kuli, elipsy, kolumny i stożka. Dla naszych celów wyodrębniamy cztery główne grupy pokrojowe. Do pierwszej grupy należą formy kuliste i szeroko-owalne, do drugiej kolumnowe i wąsko-owalne /wzniesione/, do trzeciej stożkowe /wąskie i szerokie czyli piramidalne/, do czwartej wszystkie formy zwisające, wśród których można rozróżnić kilka typów zależnie od budowy korony. Pomijamy grupy form pośrednich, jak kulisto-splaszczone, kopulaste, stożkowo-owalne, szeroko-stożkowe, to jest właściwe piramidalne itp.

Wśród gatunków typowych spotykamy stosunkowo niewiele pokrojów o zdecydowanej formie geometrycznej. U liściastych przeważają mniej lub więcej wyraźne formy kuliste, /np. u kasztanowca/, u iglastych występuje bardzo często forma stożkowa, wyraźną w pierwszych okresach wzrostu, deformująca się u drzew dojrzałych. Formy geometryczne, którymi najczęściej się posługujemy są sztucznie otrzymane lub utrwalone. Są to odmiany drzew krajowych i obcych. Najbardziej charakterystyczne są formy wąskie wzniesione /zwykle zwane fastigiata/, zwisające i zwarte kuliste /zwane globosa lub umbraculifera/. Form tych mamy obecnie dostateczny wybór, aby zastąpić nimi prawie całko-

wiele bryły otrzymywane dawniej przy pomocy żmudnego i kosztownego strzyżenia.

W tabelach podane są drzewa o pokroju zdecydowanie foremnym. Większość pozostałych ma pokrój bardziej swobodny, urozmaicony, często przy rozpiętej budowie bardzo malowniczy /dęby, topole, samotnie rosnące sosny/.

W wypadku odmian mnożonych wegetatywnie pokroje powtarzają się naogół wiernie. Dęby tak zwane piramidalne /właściwie kolumnowo-owalne/ otrzymywane często przez selekcję siewek odznaczają się wahaniami formy od kolumnowej do szeroko-owalnej.

B. Formy koron drzew

a. Kolumnowe i kolumnowo-jajowate

liściaste:

Acer saccharinum ✓pyramidale
 Betula verrucosa ✓fastigiata
 Carpinus betulus ✓columnaris
 " " ✓fastigiata
 Crataegus monogyna ✓stricta
 Populus ~~Belleana~~ *alba v. pyramidalis*
 " berolinensis

italica ✓
 Populus nigra fastigiata
 " Simoni ✓fastigiata
 Quercus robur ✓fastigiata
 Robinia pseudoacacia ✓erecta
 Salix alba ✓pyramidalis
 Ulmus ~~glabra~~ ✓fastigiata - *scabra*
 " foliacea ✓Dampieri

iglaste:

Chamaecyparis Lawsoniana ✓Alumii
 " " ✓erecta
 Juniperus communis ✓suecica
 " " ✓hibernica
 " virginiana, odmiany
 Sciadopitys verticillata
 Taxodium distichum

fastigiata
 Taxus baccata ✓pyramidalis
 " media ✓Hicksii
 Thuja occidentalis ✓columna
 " " ✓Rosenthalii
 " i inne formy kolumnowe
 Thuja orientalis

b. Stożkowe

liściaste:

Alnus glutinosa /wolno stojące/
 Aesculus hippocastanum ✓pyramidalis
 Corylus colurna
 poza tym niektóre Fraxinus

monophylla
 Fraxinus excelsior ✓diversifolia
 Populus berolinensis
 Tilia platyphyllos, odmiany
 Tilia i inne w młodym wieku

iglaste:

Abies alba /w młodym wieku/
 Chamaecyparis nootkaensis
 " Lawsoniana
 Ginkgo biloba
 Picea excelsa ✓pyramidalis
 " *candidensis* ✓conica
 " " ✓Remontii
 " omorica
 " orientalis
 " pungens

Pinus cembra /młode/
 Pseudotsuga taxifolia
 Taxus baccata ✓fastigiata
 Thuja occidentalis i wiele odmian
 w młodym wieku
 " gigantea
 Tsuga canadensis
 " caroliniana
 " Mertensiana

c. Kuliste

liściaste:

Acer platanoides ✓ globosum *umbraiculifera*
Aesculus hippocastanum ✓ globosa
Cerasus vulgaris ✓ globosa
Fraxinus excelsior ✓ globosa
Robinia pseudoacacia ✓ Bessoniana

~~Robinia pseudoacacia umbraiculifera~~
Sorbus aria
Salix fragilis ✓ sphaerica
Ulmus foliacea ✓ umbraiculifera

d. zwisające

liściaste:

Acer saccharinum ✓ *Wieri* laciniatum
Alnus incana ✓ pendula
Betula verrucosa ✓ dalecarlica
" " ✓ Youngii
Caragana arborescens ✓ pendula
Cerasus subhirtella ✓ pendula
Fagus silvatica ✓ pendula
" " ✓ purpureo-pendula
Fraxinus excelsior ✓ pendula

Malus pumila /odmiany zwisające/
" Scheideckeri ✓ pendula
Morus alba ✓ pendula
Pirus salicifolia
Populus tremula ✓ pendula
Salix alba vitellina i formy
" caprea ✓ pendula
Sophora japonica ✓ pendula
Sorbus aucuparia ✓ pendula
Ulmus glabra ✓ pendula
scabra

iglaste:

Chamaecyparis nootkaensis ✓
" pisifera ✓ pendula
Picea excelsa ✓ virgata

Picea excelsa ✓ inversa
Taxus baccata ✓ Dovastonii
Tsuga canadensis ✓ pendula

Struktura koron drzew.

Struktura /budowa/ koron drzew jest ważnym elementem, zarówno z punktu widzenia plastycznego, jak i użytkowo funkcjonalnego. Drzewa o zwartych, gęsto ulistnionych koronach cieniają bardzo silnie, działają więc w pewnych wypadkach dodatnio /wypoczynek i spacer/, w innych jednak ujemnie, gdyż zamykają dostęp światła do okien budynków i nie pozwalają na rozwój podszytu i runa parkowego. Natomiast drzewa o luźnych, lekkich koronach, nawet przy dużych rozmiarach pozwalają na częściowy dostęp światła.

Masywne, ciężkie korony znajdują liczne zastosowania w kompozycji, jednak najcenniejsze są drzewa o koronach luźnych, jako pojedyncze lub grupowo stojące egzemplarze w parkach i jako zieleni stanowiąca przeciwwagę pewnych budowli. Korony nieregularne, malownicze, są nieocenionym materiałem dla podkreś-

lania cech charakterystycznych lub nastrojowości miejsca, skupiającego uwagę widza.

Tabele ujmują materiał drzewny z punktu widzenia trzech zasadniczych form strukturalnych, pomijając kilka innych z braku miejsca.

C. S t r u k t u r a k o r o n d r z e w

a. Drzewa o koronach zwartych

Acer campestre	Populus Wilsonii
" platanooides $\checkmark$ globosum	Quercus robur $\checkmark$ fastigiata <i>pyramidalis</i>
Aesculus	Tilia platyphyllos $\checkmark$ fastigiata
Corylus colurna	" euchlora i inne
Crataegus oxyacantha	Ulmus pumila
Fagus	oraz większość odmian wyhodowanych
Fraxinus excelsior $\checkmark$ globosa	o pokroju kolumnowym, stożkowym
" $\checkmark$ monophylla →	i kulistym.

b. Drzewa o koronach luźnych

Acer saccharinum	Phellodendron
" negundo /nie cięty/	Platanus
Ailanthus	Populus /większość gatunków/
Betula	Pterocarya
Celtis	Robinia
Cornus mas	Quercus alba
Eleagnus angustifolia	" robur
Gleditschia	" sessiliflora
Juglans	Salix
Liriodendron	Sophora
Malus	Ulmus foliacea

Faktura liści drzew i krzewów.

Efekt plastyczny form drzew wiąże się ściśle z fakturą powierzchni, którą w porze ciepłej tworzą liście. Faktura wpływa silnie na rodzaj i charakter wrażeń jakie zespoły roślinne wywierają na człowieka, oczywiście łącznie z barwą. Drzewa czy krzewy, o dużych, sztywnych i zwykle ciemnych liściach wywierają zupełnie inne wrażenie, niż koronkowa powierzchnia drobnych, jasnozielonych liści. Liście wyjątkowo wielkie, złożone lub pojedyncze, charakteryzują zwykle gatunki obce, przeważnie azjatyckie, wprowadzają pierwiastek egzotyczności. Celowe i świadome operowanie fakturą w kompozycji zieleni ma doniosłe znaczenie dla wzmożenia wrażeń estetyczno-psychicznych.

Przytoczone zestawienia obejmują gatunki charakterystyczne wyraźnie wielkolistne lub wyraźnie drobnolistne. Pomiędzy nimi jest szereg form przejściowych.

D. Fak t u r a l i ś c i d r z e w. /Wielkość liści drzew

a. Drzewa o wielkich liściach

Acer pseudoplatanus	Paulownia
Aesculus	Platanus
Ailanthus	Populus lasiocarpa
Aralia	" Wilsoni
Catalpa	Rhus typhina
Gymnocladus	Tilia americana
Magnolia tripetala	

b. Drzewa o drobnych liściach

Betula	Salix
Eleagnus angustifolia	Sophora
Gleditschia	Tilia mongolica
Pyrus salicifolia	
Robinia	

Zabarwienie liści drzew i krzewów.

Zabarwienie liści roślin drzewiastych tworzy szeroką gamę kolorów o subtelnych różnicach tonalnych i zmiennych walorach. Gama ta jest szczególnie bogata wobec udziału tonów ciemno-zielonych, począwszy od zimnego granatu, drzew i krzewów iglastych. Zabarwienie liści jest oczywiście ogromnie dynamiczne, zmienia się w ciągu roku z miesiąca na miesiąc, aby osiągnąć szczytowe nasilenie i urozmaicenie późną jesienią. Podane zestawienia obejmują przeto jedynie charakterystyczne barwy w okresie lata i w jesieni. .

Oddzielnie potraktowane są drzewa i krzewy pstrolistne, tj. kolorowo paskowane, obrzeżone lub nakrapiane. Zabarwienie to jest zwykle utrwalonym objawem patologicznym, w wielu wypadkach wywiera wrażenie raczej ujemne. Formy pstre zastosowane z umiarem w kompozycji kameralnej mogą tworzyć pożądane ożywienie, są jednak zupełnie obce w krajobrazie otwartym.

Zaszeregowanie poszczególnych gatunków i odmian do określonych grup barw, ze względu na wielką zmienność należy uważać

za orientacyjne.

E. Zabawwienie liści drzew i krzewów

a. O zabarwieniu jasnozielonym

liściaste:

Acer negundo
" saccharinum
Betula
~~Buxus Harlandii~~
Catalpa
Cornus stolonifera

Liriodendron
Magnolia
Morus alba
Ptelea
Tamarix

iglaste:

Chamaecyparis obtusa
Ginkgo biloba
larix
Taxodium distichum

Thuja occidentalis [✓] Ellwangeriana
" " [✓] Vervéneana
" " [✓] columna
" orientalis

b. O zabarwieniu ciemnozielonym

liściaste:

Aesculus hippocastanum
" carnea
Alnus glutinosa
Buxus sempervirens
Hedera helix

Laurocerasus officinalis
Rhododendron
Sambucus nigra
Ulmus

iglaste:

Abies alba
" Nordmanniana
i szereg innych
Juniperus sabina
Picea orientalis

Pinus nigra
Taxus
Thuja gigantea
Tsuga caroliniana

c. O zabarwieniu żółtym

liściaste:

Acer negundo [✓] odessanum
" pseudoplatanus [✓] Worlsei
~~" saccharinum lutescens~~
Catalpa bignonioides [✓] aurea
Corylus avellana [✓] aurea

Ligustrum vulgare [✓] aureum
Physocarpus opulifolius [✓] luteus
Populus canadensis [✓] aurea
Sambucus canadensis [✓] aurea
" racemosa [✓] plumoso aurea
Sorbus aria, odmiany
Viburnum opulus [✓] aureum

iglaste:

Chamaecyparis Lawsoniana [✓] lutea aurea
" obtusa [✓] aurea
" pisifera [✓] plumosa aurea
" " [✓] filifera
~~" aurea~~
Picea excelsa [✓] finedonensis
Taxus baccata [✓] aurea

Taxus baccata [✓] elegantissima
Thuja occidentalis [✓] aurea ~~oena~~
" " [✓] lutescens
" " [✓] Ellwangeriana aurea
" orientalis aurea

d. O zabarwieniu czerwonym

liściaste:

Acer palmatum /szereg odmian/
" platanoides [✓] Schwedleri
" " [✓] rubrum
pseudoplatanus [✓] purpureum

Cotinus coggygria [✓] purpureus
Fagus silvatica [✓] atropunicea i formy
Malus pumila [✓] Niedzwiedziana

Berberis vulgaris ^v atropurpurea	Malus purpurea
" Thunbergii ^v atropurpurea	" ^v pumila ^v Eleyi
Corylus avellana ^v ~~atropurpurea~~	Prunus cerasifera ^v atropurpurea
" maxima ^v purpurea	" " ^v Woodii
	Rosa rubrifolia

e. O zabarwieniu srebrzystym, szarym i szaro-niebieskim liściaste:

Eleagnus angustifolia	Salix cinerea
" argentea	" rosmarinifolia
" multiflora	Sorbus aria
Halimodendron halodendron	Tilia tomentosa
Hippophaë rhamnoides	
Pirus salicifolia	
Populus ~~Belleana~~ alba ^v pyramidalis	
" alba ^v nivea	
" canescens	

iglaste:

Abies concolor i odmiany	Juniperus horizontalis ^v Douglasii
" nobilis ^v glauca	" virginiana ^v glauca
Chamaecyparis Lawsoniana ^v glauca	Picea Engelmannii i odmiany
" i inne odmiany	
" pisifera ^v squarrosa	" sitchensis
Juniperus communis ^v hibernica	Pseudotsuga taxifolia ^v glauca
" " ^v suecica	
" horizontalis	

f. O zabarwieniu pstrym

liściaste:

Acer negundo / odmiany pstrolistne /	Cornus alba ^v elegans i inne odmiany ^v <i>tissima variegata</i>
" pseudoplatanus Leopoldii	pstrolistne
" i inne odmiany pstrolistne	Sambucus nigra, odmiany pstrolistne
Actinidia kolomikta i inne odmiany pstrolistne	Symphoricarpus orbiculatus ^v variegatus

g. O efektownym jesiennym zabarwieniu

ż - żółte i pomarańczowe
 cz - czerwone i brązowoczerwone

liściaste:

cz Acer ginnala	ż cz Nyssa silvatica
ż cz " platanoides	ż Parrotia persica
cz " palmatum	cz Parthenocissus
cz " rubrum	cz Photinia villosa
cz " saccharinum	ż Pterocarya fraxinifolia
ż Aesculus hippocastanum	cz Quercus coccinea
cz " parviflora	cz " palustris
cz Amelanchier	cz " borealis <i>maxima</i>
cz Berberis Thunbergii	ż Rhamnus frangula
" i szereg innych	cz Rhus glabra
ż Betula	cz " typhina
ż Cercidiphyllum	cz Ribes americanum i inne gat.
ż cz Cornus mas	cz Rubus fruticosus
cz " florida i inne gat.	cz " spectabilis

- ż cz Cotinus coggygia
- ż cz Cotoneaster, większość gat.
- cz Evonymus alata
- ż Fraxinus americana
- ż " ornus
- ż cz Hamamelis
- ż Liriodendron tulipifera
- cz Liquidambar styraciflua
- ż cz Sorbus aucuparia
- ż cz " torminalis
- cz Viburnum acerifolium i inne gatunki
- cz Vitis amurensis
- cz " coignetiae *Kaempferi*

iglaste:

- ż Ginkgo biloba
- ż Larix

Zabarwienie kory drzew i krzewów.

Barwne pędy i pnie roślin drzewiastych uwydatniają się szczególnie wyraźnie przy stanie bezlistnym, tj. w porze zimowej i wczesną wiosną. Ma to duże znaczenie dla wyglądu zieleni-
ców i parków w tym okresie i powinno być świadomie wyzyskane w kompozycji, operującej dotąd głównie drzewami iglastymi i krzewami, które nie tracą liści na zimę /zimozielonymi/.

Z wymienionych poniżej wiele gatunków względnie odmian posiada korę o barwie szczególnie intensywnej /oznaczone krzyżykiem/ czerwonej, karminowej, żółtej, lub białej. Grupy takich krzewów lub nawet pojedyncze egzemplarze stanowią mocne akcenty barwne w zimowym i przedwiosennym krajobrazie, widoczne są często na dużą odległość /np. wierzba piramidalna/.

F. Drzewa i krzewy o intensywnym zabarwieniu kory

cz - czerwone, ż - żółte, b - białe, i srebrzyste, f - fioletowe, niebieskawe i brązowe, j-z - jasnozielone

cz Acer cappadocicum	ż Fraxinus excelsior [✓] aurea
b-f Berberis dictyophylla	b Hippophaë rhamnoides
cz " Thunbergii	j-z Kerria japonica
b Betula verrucosa	j-z Laburnum vulgare
f " Maximowicziana	cz Malus pumila [✓] Niedzwiedzka
~~f " lenta~~	cz " purpurea
b " papyrifera	cz " [✓] pumila v. Eleyi
b " pubescens	cz Prunus cerasifera [✓] atropurpurea
cz Cornus alba	cz " " [✓] Woodii
cz " " [✓] sibirica	j-z Populus Bellesea alba [✓] pyramidalis
f cz " " [✓] Kesselringii	j-z Salix alba [✓] vitellina
cz " sanguinea	cz " " [✓] britzensis
j-z " stolonifera [✓] flaviramea	cz " " [✓] pyramidalis
ż Corylus avellana [✓] aurea	cz " [✓] purpurea
b Eleagnus angustifolia	
b " argentea	

Pora rozwijania ulistnienia.

Różnica w porze rozwijania liści jest u poszczególnych rodzajów i gatunków drzew i krzewów bardzo duża, dochodzi bowiem w skrajnych wypadkach do 1,1/2 miesiąca. To samo dotyczy okresu zrzucania liści na jesieni. Przy kompozycji terenów zielonych chodzi nam o przedłużenie okresu "zieloności" zarówno na wczesną wiosnę jak i na późną jesień, dlatego też znajomość gatunków, które się do tego przyczyniają jest szczególnie doniosła. Ważniejszy jest okres wiosenny, dlatego podajemy dobór gatunków wczesnie i późno "ruszających". Nagromadzenie w jednym miejscu drzew i krzewów późno rozwijających liście /należy tu większość przedstawicieli rodziny motylkowatych/ może być celowe, w innym wypadku będzie niebezpieczne.

G. P o r a   r o z w i j a n i a   u l i s t n i e n i a

a. Drzewa i krzewy wczesnie rozwijające liście

Amelanchier	Populus Simonii
Betula	" Koreana
Caragana	" Maximowiczii
Crataegus intricata	Potentilla
Exochorda	Padus racemosa
Hydrangea petiolaris	Ribes alpinum i inne gatunki
Larix sibirica	Sambucus racemosa
Lonicera coerulea	Sorbaria
" tatarica i szereg innych	Spiraea arguta i inne
" caprifolium	
" periclimenum	

b. Drzewa i krzewy późno rozwijające liście

Ailanthus	Morus
Amorpha	Platanus
Carya	Populus nigra
Catalpa	" serotina
Cercis	Quercus
Cladrastis	Rhus radicans
Fraxinus	Robinia
Gleditschia	Sophora
Gymnocladus	
Hydrangea	
Juglans	
Liquidambar	

Drzewa i krzewy nadające się na żywopłoty i szpalery

Żywopłotem nazywamy ścianę zwartą, złożoną z szeregu krzewów sadzonych odpowiednio gęsto, szpalerem ścianę złożoną z drzew lub wysokich drzew, sadzonych w pewnych odstępach. Żywopłoty i szpalery mogą być swobodne /nie cięte/ lub też formowane /przycinane/. Żywopłoty formowane wymagają corocznie jedno- lub kilkakrotnego cięcia. Ze względu na duże koszty konserwacji zastosowanie ich powinno być ograniczone na korzyść żywopłotów nieformowanych, swobodnie rosnących, wymagających jedynie normalnego cięcia konserwacyjnego. Do tworzenia tego rodzaju żywopłotów i szpalerów nadają się krzewy i małe drzewa, odznaczające się zwartym wzrostem, rozgałęzione od dołu do góry, o pięknym i trwałym ulistnieniu. Żywopłoty nie cięte przewyższają formowane walorami dekoracyjnymi, gdyż większość tworzących je krzewów odznacza się efektownym kwitnieniem lub ozdobnymi owocami. Na szpalery nieformowane nadają się wszelkie drzewa o wąskim pokroju korony, a więc większość słupowych i słupowo-owalnych, nie ogałających się od dołu.

H. Drzewa i krzewy nadające się na żywopłoty i szpalery

a. Szpalery nie cięte /ściany wysokie/

liściaste:

- Acer ^{saccharinum v} ~~dasycarpum~~ pyramidale
- Betula verrucosa ^v fastigiata
- Alnus glutinosa
- Carpinus betulus, odmiany
wzniesione
- Corylus colurna
- Populus berolinensis

- Populus nigra ^{v. italica} ~~fastigiata~~
- " Simoni ^v fastigiata
- Quercus robur ^v fastigiata
- Tilia platyphyllos, odmiany
pyramidalne
- Salix alba ^v pyramidalis

iglaste:

- Abies, gatunki wąsko-stożkowe
- ~~Chamaecyparis pisifera pyramidalis~~
- Juniperus virginiana, odmiany
- Picea excelsa pyramidalis
- " omorica
- " orientalis
- Picea pungens, odmiany
- Pseudotsuga taxifolia
- Thuja occidentalis, formy słupowe
- " gigantea

b. Żywopłoty nie cięte 50 - 300 cm wys.

Na żywopłoty nie cięte nadają się wszystkie krzewy o zwartym, uporządkowanym wzroście, nie ogalakające się od dołu, o efektownym ulistnieniu lub pięknych kwiatach, a specjalnie następujące:

liściaste:

Berberis Thunbergii	Rosa gallica
" Wilsonae	" rugosa, odmiany
Cotoneaster lucida	" spinosissima
" Dielsiana	Ribes alpinum ~~nanum~~ v. pumilum
Deutzia gracilis	" Gordonianum
Lonicera coerulea	" petraeum
" tatarica v. nana	Spiraea arguta
Kerria	" chamaedrifolia v. ulmifolia
Mahonia aquifolium	" trichocarpa
Philadelphus coronarius v. nanus	" trilobata
" microphyllus	" ~~pumila~~ albiflora
" Lemoinei, odmiany	" pumila v. Froebelii
" niskie	" " v. Watereri
Potentilla	" pruhoniciana
Pyracantha	" Thunbergii
Rosa centifolia	" Van Houttei
" cinnamomea	Symphoricarpus orbiculatus
	Viburnum opulus v. nanum
	" tomentosum

c" Żywopłoty cięte

liściaste:

Acer campestre	Morus alba
" ginnala	Padus serotina
" tataricum	Physocarpus opulifolius
" saccharinum	Platanus acerifolia
Caragana arborescens	Populus Simonii v. fastigiata
Carpinus betulus	Quercus robur
Cerasus mahaleb	Rhamnus cathartica
Chaenomeles japonica	" frangula
" lagenaria	Ribes alpinum
Cornus alba, odmiany	" " v. aureum
Cotoneaster integerrima	" Gordonianum
" acutifolia	Robinia pseudoacacia
" lucida	Rosa canina
" melanocarpa	" rugosa
Crataegus Crus galli	" rubiginosa
" monogyna	" rubrifolia
" oxyacantha	Spiraea media
Elasagnus argentea	" salicifolia
Fagus silvatica	Symphoricarpus orbiculatus
Ligustrum vulgare v. lodense	" " v. variegatus
" ovalifolium	
" vulgare, odmiany	Tilia cordata
Lonicera coerulea	Viburnum acerifolium
" Maackii	" dentatum
" tatarica	

iglaste:

Chamaecyparis pisifera	Picea orientalis
Juniperus communis	Taxus
" virginiana	Thuja
Larix	Tsuga canadensis
Picea excelsa	

Drzewa i krzewy efektownie kwitnące.

W zestawieniu uwzględniano jedynie gatunki i odmiany odznaczające się znaczną obfitością i ozdobnością kwiatów. Chodzi tu głównie o krzewy i małe drzewka dające w porze kwitnienia wyraźne plamy barwne, mające w układach zieleni podstawowe znaczenie. W zestawieniu nie uwzględniono podziału na grupy według kolorów kwiatów, gdyż ~~inna~~ cecha ta jest bardziej znana i nie następuje większych wątpliwości. Bardzo ważną jest pora i długość okresu kwitnienia. Większość drzew i krzewów kwitnie w maju i w czerwcu, dlatego też bardzo cenne są gatunki kwitnące bardzo wcześnie i w okresie następującym po głównym kwitnieniu.

Podaną porę kwitnienia należy uważać za orientacyjną, gdyż warunki klimatyczne i siedliskowe wpływają na znaczne odchylenia.

J. Drzewa i krzewy efektownie kwitnące

Cyfry oznaczają miesiąc kwitnienia.

5-6 Aesculus, cały rodzaj	4-5 Magnolia, cały rodzaj
3-4 Amygdalus	5 Mahonia aquifolium
5-6 Berberis, szereg gatunków	4-5 Malus, prawie cały rodzaj
7 Buddleia	6 Paeonia arborea
3-9 Calluna	6 Padus
6-7 Catalpa	6 Philadelphus, cały rodzaj
5-8 Clematis	4-5 Prunus, prawie cały rodzaj
4-5 Cerasus	3-5 Rhododendron, cały rodzaj
3 Cornus florida	4-5 Ribes sanguineum
3-4 " nas	4-5 " atrosanguineum
~~6 " Kousa~~	6 Rhodotypus kerrioides
5 Chionanthus virginicus	6 Robinia, cały rodzaj
5 Crataegus, prawie cały rodzaj	5-9 Rosa, gatunki i odmiany parkowe
4-5 Chaenomeles, cały rodzaj	7-9 Polygonum Aubertii
4-5 Cytisus	6 Rubus odoratus
3-5 Daphne mezereum	6 Sambucus
5 Deutzia, cały rodzaj	6 Sorbaria sorbifolia
3-4 Erica carnea	4-6 Spiraea, większość gatunków
5 Exochorda	5 Staphylea colchica
4-5 Forsythia, cały rodzaj	6 Stephanandra
6 Fraxinus ornus	5 Syringa, cały rodzaj
5 Genista	5-7 Tamarix
10-3 Hamamelis	5 Viburnum Carlesii i szereg gatunków
7-8 Hydrangea, cały rodzaj	
3-4 Jasminum nudiflorum	6 Weigela
5 Kerria japonica	4-5 Wisteria sinensis i inne
5 Laburnum	
3-6 Lonicera Maackii i szereg gat.	
6-7 " gatunki pnące	

Drzewa i krzewy o barwnych, efektownych owocach.

Tabela obejmuje drzewa i krzewy o owocach i owocostanach najbardziej efektownych, dających zdecydowane efekty barwne. Owoce roślin drzewiastych zaczynają się barwić w drugiej połowie lata, główne efekty przypadają na okres jesienny i późno-jesienny, a niektóre gatunki zachowują barwność owoców i owocostanów przez część zimy. Najcenniejsze są gatunki wydające owoce o różnych odcieniach barwy czerwonej /tzw.koralowe/ oraz żółtej. Mniej dekoracyjne są owoce białe, najmniej rzucają się w oczy owoce czarne. Ze względu na małą ilość gatunków późno kwitnących cecha barwności owoców powinna być poważnie brana pod uwagę przy rozważaniu jesiennego efektu w kompozycji zieleni.

K. Drzewa i krzewy o barwnych, efektownych owocach.

Berberis, większość gatunków	Malus baccata i inne gatunki
Celastrus	Pyracantha coccinea
Clematis vitalba	Rhus typhina
Cotoneaster, większość gatunków	Rosa canina i inne gatunki parkowe
Crataegus, " "	Sambucus nigra
Daphne mezereum	" racemosa
Eleagnus multiflora	Sorbus, wszystkie gatunki
Evonymus europaea	Symphoricarpus racemosus
" verrucosa	" orbiculatus
Hippophaë rhamnoides	Viburnum lantana
Lonicera, większość gatunków	" lentago
Lycium	" opulus